

Popisi i obračuni dike u vrijeme Habsburgovaca 1572.-1596.*

Prilog gospodarskoj povijesti Slavonije

*U radu autor razmatra poreznu problematiku
u Slavoniji potkraj XVI. stoljeća*

Porazivši kršćansku vojsku 1537. kod Gorjana blizu Đakova, Osmanlije su 1552. zauzele Časmu i Dubravu pa je Križevačka županija bila potpuno opustošena.¹ Godine 1553. Osmanlije su u Križevcima potpuno opljačkale dva kotara,² a 1555. čitavu županiju te popis nije objavljen niti je isplaćena dika.

Od druge polovice XVI. st. Osmanlije su žestoko napadale Zagrebačku županiju i to dio koji se prostirao južno od Kupe između Une i Korane i uz Unu od Jasenovca do Bihaća. Županija je bila podijeljena na tri kotara nazvana po plemićkim sucima koji su joj bili na čelu.³

* Povodom 80-godišnjice prijatelju akademiku Luji Margetiću posvećujem ovu raspravu.

¹ Mažuran 1958., 116, 117, 122-127, Lopašić 1883., 160, 161, 167, 190, 201.

² U XV. st. uveden je u Ugarskoj i Hrvatskoj novi izvanredni porez koji se u izvorima javlja pod imenom *taxa, contributio, subsidium, dica, invamen, riz*. Taj izvanredni porez obično je raspisivan za namirenje najbitnijih državnih potreba. Zbog posebne opasnosti koja je g. 1521. zaprijetila Hrvatsko-ugarskome kraljevstvu od Osmanlija, Ugarski je sabor odlučio da će pobirati daću od dima i povrh toga oporezovati vino, blago, ovce i druge stvari. G. 1537. raspisan je porez za obranu kraljevstva i druge svrhe, a sličnu namjenu imala je dika i u drugoj polovici XVI. st.

I Hrvatski je sabor odobravao ubiranje dike i tom se prigodom koristio starom povlasticom iz g. 1472. dopuštajući samo polovinu onog iznosa koji je po poreznoj jedinici odobrio Ugarski sabor.

Ni za vladanja Habsburgovaca u XVI. st. dika nije bila redovni porez. Nju uvijek ponovno odobrava Hrvatski sabor i to ne svake godine. Vladari nastoje da se ti iznosi povećaju, te preko Ugarske komore vode brigu o popisivanju dimova i ubiranja daća.

Porezna jedinica na osnovi koje se ubirala dika u Slavoniji i Hrvatskoj bio je dim ili porta. No već početkom XVI. st. fumus-dim i porta iskazuju se kao iste porezne jedinice. U drugoj polovici XVI. st. porta u Hrvatskoj odgovara fumusu odnosno sesiji.

G. 1554. objavljen je porezni popis Križevačke županije s dva kotara. Porezno zaduženje iznosilo je 1 fl. u kotaru M. Forgacka upisano je 141 dim, a u kotaru Ambrozija literata 125 ½ dimova. U obračunu g. 1553. naglašeno je kako je Križevačka županija gotovo potpuno opljačkana (Adamček-Kampuš 1976., XVII.-XIX., 160-162).

³ G. 1568. prvome kotaru (*processus*) bio je na čelu plemićki sudac Toma Mykwlych, drugome kotaru plemićki sudac Matija Raskay, a trećemu Nikola Feyer (Adamček-Kampuš 1976., 210-216).

Na svome zasjedanju održanome 1567. u Zagrebu sakupljeni staleži i redovi zatražili su od vladara da plaćanja poreza oslobodi Prekokupske krajeve i ostatke Križevačke županije "...*quae his proximis diebus insignem cladem a Turcis acceperunt...*" [kojima su u ovim skorašnjim danima Turci nanijeli strašnu štetu], a s obzirom da su u velikoj nevolji traže da ih ubuduće oslobodi svih podavanja.⁴

Na saboru održanom u Zagrebu 24. veljače 1568. staleži i redovi ističu kako se seljaci u brojnim preostacima Križevačke županije ne usuđuju spavati u svojim kućama nego noću borave u utvrdi koju zorom napuštaju, a Prekokupski krajevi su danju i noću izvrgnuti neprijateljskoj pljački. Oni ponavljaju svoj zahtjev da navedeni krajevi budu oslobođeni plaćanja dike. Na saboru sakupljeni plemići mole vladara da ne dopusti veliko opterećenje *taxom* za gradove Varaždin koji je obvezan na iznos od 1000 forinti, Zagreb koji mora također platiti 1000 forinti, iako je gotovo potpuno opustošen, te Križevce koji se nalaze na krajnjoj granici, a opterećeni su s 800 forinti poreza, napomenuvši ujedno da su građani Varaždina i Zagreba obavljali velike radove oko utvrđivanja⁵ svojih gradova. Međutim Osmanlije su neprekidnim naletima i dalje širili svoju vlast. Godine 1576. pao je Buzin i Cazin, 1577. Zrinj, Sračice, Bojna, Kladuše, a godinu dana kasnije Gvozdansko i Ostrožac.⁶ Taj nesmiljeni rat koji su Osmanlije vodile u čitavoj Hrvatskoj potpuno je opustošio njezine pogranične krajeve. No vremenom su oni napučeni srpskim življem koji su Osmanlije kao krajišnike ondje sustavno naseljavale.⁷

Međutim ni hrvatski plemići nisu štedjeli poreznu snagu Slavonije kad je njihov interes bio u pitanju. Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo bilo je jedno od najvećih vlastelinstva u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Zahvaćalo je područje između Medvednice i rijeke Sutle, a na sjeveru sve do Klanjca i rijeke Krapine. Na jugu je granica tekla obroncima Medvednice (dijelovi Stenjeveca i neka sela preko Save). Dosadašnja hrvatska pa i slovenska historiografija pokazivale su interes za ovo vlastelinstvo u sklopu istraživanja uzroka, tijeka i posljedica tamošnje velike seljačke bune. Povjesničari su promatrali čitav kompleks pitanja vezanih uz ovu seljačku bunu uglavnom izolirano, ne uklapajući u dovoljnoj mjeri prilike na Susjedgradsko-stubičkom vlastelinstvu u širi kontekst društvenih i agrarno-ekonomskih promjena na prostoru srednjoistočne Europe niti razmatrajući uvođenje tzv. "drugog plemstva", odnosno proces refeudalizacije, te ulogu plemstva u tim promjenama.⁸

U svojim novim istraživanjima o tim problemima B. Čičko ističe da se promjene do kojih dolazi na području Susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva od 70-tih godina XVI. st. nadalje ne mogu shvatiti bez analize društveno-ekonomskih prilika u dotadašnjem razdoblju i to počevši od kraja 15. st., jer su određeni fenomeni društvenih i političkih zbivanja u tadašnjoj Slavoniji imali bitnog utjecaja i na samo vlastelinstvo. Naime, ti-

⁴ HSS III, 162, 168.

⁵ HSS III, 195-197.

⁶ Klaić 1925., 68, 69.

⁷ O osmanskim pustošenjima vidi Ivić 1916. i Šidak 1972., 47.

⁸ Dosada se hrvatska historiografija ograničavala na opisivanje prilika na vlastelinstvu uglavnom od 60-tih godina XVI. st.. Tako su postupali J. Adamček i N. Klaić, premda je ona pomakla smjer istraživanja prema društvenim aspektima uzroka bune u sklopu širih društvenih prilika u tadašnjoj Slavoniji. Vidi također Grgin 1991.

jekom 16. st. kao vlasnici ili čak upravitelji pojavljuju se mnoge eminentne ličnosti tadašnjega javnopolitičkog života Slavonije, pa i sam habsburški vladar. Zbog toga autor smatra da analizi zbivanja na Susjedgradsko-stubičkom vlastelinstvu treba pristupiti na drugačiji način, razmatrajući širi kontekst društvenih i političkih prilika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, te pokušati na temelju suvremenih izvora objasniti utjecaj tih prilika na navedenom vlastelinstvu.⁹

Izborom Ferdinanda Habsburškog za hrvatsko-ugarskoga kralja u XVI. st. briga oko vladarskih prihoda u Hrvatskoj i Ugarskoj povjerena je Ugarskoj komori sa sjedištem u Požunu. Novoosnovana institucija vodila je i nadzirala sve poslove vezane uz popisivanje, ubiranje i obračunavanje kraljevske dike i ostalih podavanja.¹⁰ Komora je kontrolirala rad dikatora i egzaktora, davala im potanke upute, primala naloge od vladara i obavještavala ga o svim poslovima vezanim uz te prihode, obračala se na bana i županijske časnike naročito kada je prigodom utjerivanja poreza ili poreznih zaostataka trebalo pružiti dikatoru vojničku pomoć. Ubirači poreza morali su Komori podnositi detaljne obračune, temeljne novčane dokumente kojima su oni obračunavali ubrani porez u svojim županijama.

Na osnovi poreznih popisa u Slavoniji, Sabor je na zasjedanjima odobravao kraljevski porez (diku), taksu, kontribuciju ili riz koji se ubirao od porezne jedinice dima, porte, selišta, te dimnicu kao i javne radove seljaka, podavanja u žitaricama te skupljanje konjanika i pješaka.¹¹

Konumeracija sesija bio je naporan posao, jer je trebalo obići svako selo i za svakog posjednika utvrditi koliko ima malih seljačkih posjeda. Uzimajući u obzir poznate urbare možemo pretpostaviti da su prevladavali seljaci koji su posjedovali kvartarij ili sekstarij jedne sesije. U popisivanju i određivanju broja fumusa u pojedinom selu dikatoru nije mogao pomoći plemićki prisežnik koji ga je pratio nego je trebalo tražiti i pomoć seoskih sudaca.¹² Za pružene usluge u vezi sa seljacima koji su živjeli u njihovim selima seoski suci bili su i sami oslobođeni plaćanja dike što pokazuju i neki obračuni dikatora. Ugarska komora je tražila od dikatora da porezni popis sastavi na temelju obilaženja sela.¹³

Iz poreznih popisa saznajemo iznos dike, imena i broj posjednika, veličinu njihovih posjeda, nazive sela i sudčija u kojima se nalaze ti posjedi, ali iz njih ne možemo zak-

⁹ U skladu s takvim pogledima B. Čičko smatra da se na taj način mogu mnogo jasnije shvatiti procesi i zbivanja koji će se intenzivirati od druge polovice XVI. st. i dovesti do glasovite bune podložnika na vlastelinstvu, a zatim prema kraju XVI. st. i do početka procesa dezintegracije toga velikog vlastelinstva na niz manjih posjeda. Opširnije o tome i o povijesti vlastelinstva vidi u Čičkovoj magistarskoj radnji *Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo do početka dezintegracije 70-tih godina XVI. stoljeća*, Zagreb 2001.

¹⁰ Šišić 1939., 193.

¹¹ HSS III, 392-395, 410-412, 413, 428.

¹² Iako se u XVI. st. pretežno ubirala dika ponekad Hrvatski sabor od cijeloga posjeda ili sesije odobrava i komorsku dobit. Tom prigodom Sabor je donio i zaključak: "*Similiteret de lucro camere singulis annis, quando dicam regiam cessare contingerit a singulis integris fundis vel sessionibus singulos decem denarios solvandos*" (HSS III, 274, 275).

¹³ Godine 1478. određeno je da se svakoj županiji dodjeljuje jedan prikladan plemić koji mora prema donesenim zaključcima činiti ono što je pravedno za kralja i županiju (Adamček-Kampuš 1976., XXI). Bilo je i slučajeva da su dikatori tako bezobzirno utjerivali porezne zaostatke da je sam vladar tražio od bana da obustavi takav način naplaćivanja daće (HSS III, 457-459).

ljučiti koliko seljaka živi na pojedinom plemićkom fumusu ili čitavom posjedu, pa ni kakva je veličina onih kmetskih posjeda od kojih se zapravo sastoje plemićki fumusi. Radi velikih promjena koje su se na plemićkim posjedima zbivale bilo zbog odlaska seljaka i zarobljavanja, pustošenja i brojnih drugih nevolja ili zbog dolaska novih naseljenika Sabor je na svojim zasjedanjima dozvoljavao popisivanje plemićkih dimova ili porta. Usprkos svih saborskih odluka dolazilo je do velikih nepravilnosti bilo pri popisivanju, ubiranju ili trošenju novca.

Za potrebe zemaljske uprave Sabor je raspisivao i ubirao dimnicu. Taj se porez kao i dika ubirao od vlastelinstva i to u Slavoniji od fumusa ili potpune sesije, a u Prekokupskoj Hrvatskoj prema posebnim limitacijama.

U drugoj polovici XVI. st. iz dimnice se namiruju različite potrebe kraljevine, plaćaju se putni troškovi poslanika koji idu na zajednički sabor, sudskih prisežnika, neki troškovi oko utvrđivanja i plaćanja vojnika.¹⁴

Način popisivanja fumusa i porta kao i ubiranje dike izrastao je na istim osnovama na kojima je počivalo ubiranje komorske dobiti. Pobirači nove daće nazivaju se dikatori i egzaktori (*exactores*), to jest jednako kao i oni koji su ubirali ranije daće. Tek petoga dana poslije popisivanja ili unutar 15 dana dikator je morao ubirati daću, a kopiju popisa zadržao je plemićki prisežnik. Oni koji nisu u to vrijeme uplatili diku bili su prema saborskim odlukama na to prisiljeni od podžupana i plemićkih sudaca njihove županije i to pljenidbom provedenom na njihovim posjedima.¹⁵

Za razdoblje koje obrađujemo u ovome prilogu nedostaju popisi dike za Zagrebačku i Križevačku županiju iz godine 1583., a za Varaždinsku županiju za godine 1573. i 1574.¹⁶

Prvi dio svakog obračuna koji su podnosili dikatori i egzaktori činilo je financijsko zaduženje. U drugome dijelu obračuna (*errogatio*) popisivani su svi izdaci isplaćeni iz ubrane sume poreza kao i sva opravdanja za iznose koji nisu bili ubrani. Na temelju različitih naloga dikatori su isplaćivali i bansku vojsku, rad različitih kraljevskih komisija, gradnju nekih utvrda i slično. Za takve isplate podnosile su se Ugarskoj komori naknadno namire.

U rashodima dike iskazivane su plaće županijskih činovnika koji inače sa svojih posjeda nisu morali plaćati porez. Dikatori su također iz ubranog poreza obračunavali sve plaće i troškove koje su imali pri ubiranju dike i često opisivali sve opasnosti i poteškoće koje su morali svladavati u tome mukotrpnom poslu. Ali Komora je

¹⁴ HSS III., 391, 412, 436, 443-444, 500.

¹⁵ Adamček-Kampuš 1976., XXI.

¹⁶ Vidi tablicu I. Navedeni popisi županija za Zagrebačku i Križevačku u g. 1572. i 1583. nisu sačuvani u arhivskoj dokumentaciji, ali su sačuvani obračuni kraljevskog poreza iz 1572. i 1583. u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji. Obračun iz 1572. podnesen je Ugarskoj komori 18. ožujka 1574., a obračun iz 1583. podnesen je 13. svibnja 1585. (Adamček-Kampuš 1976., 246, 335). Dikator Zagrebačke i Križevačke županije M. Urnoczy u odgovoru Ugarskoj komori na primjedbe koje su stavljene njegovim obračunima poreza od 1572. do 1577. zadužen je 1576. za ostatak novca u iznosu od fl. 66, a 1577. za fl. 243 den. 5 (Adamček-Kampuš 1976., 217). U Varaždinskoj županiji nisu sačuvani porezni popisi iz 1573. i 1574., ali sačuvan je obračun kraljevskog poreza za tu županiju za 1573. podnesen Komori 8. travnja 1574. (Adamček-Kampuš 1976., 263). Za 1574. nije sačuvan ni popis niti obračun za tu županiju. Iako nije sačuvan popis za Varaždinsku županiju iz 1577., obračun ubranoga poreza u županiji dikator K. Vrugović podnio je Komori 27. ožujka 1578. (Adamček-Kampuš 1976., 295).

odlučivala u kojem će iznosu prihvatiti takve naknadne troškove, pa je svoje izmjene naknadno unosila u dikatorov obračun prigodom odobravanja njegova izvještaja i ustrajala da se takve razlike isplate kao i svi neubrani iznosi poreza koje je katkada trebalo i nasilno utjerivati.¹⁷

Do težih nesporazuma dolazilo je u 70-tim godinama XVI. st., jer staleži nisu prihvaćali vladareve naredbe o popisivanju poreznih jedinica. Još u rujnu 1570. nadvojvoda Karlo piše J. Draškoviću i F. Frankopanu Slunjskom da su od njih imenovani dikatori izvršili popisivanje ne po selima nego sumarno po distriktima i zbog toga je kod popisa nastao veliki manjak. Kralj Maksimilijan pisao je banovima da se u ponovnom pregledu njegovim komesarima nisu htjeli pridružiti podban i plemićki suci i da su izjavili da diku neće popisati po portama nago po distriktima. Kralj im je naložio da se dopusti komesarima da pregledaju i popišu sva sela i da im pri tome pomognu suci i podban.¹⁸

Obračun dikatora Mihajla Urnoczyja za oba ubiranja g. 1572. Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji iznosio je fl. 2873 den. 50 od 2873 ½ dima ili porte.¹⁹ Objavljujemo njegov obračun troškova i onaj Ugarske komore koja je predložene izdatke prihvatila, smanjila ili nije priznala.²⁰

	Obračun dikatora	Odobrenje Komore
Plaća dvojice podžupana po 24 fl.	72 fl.	48 fl.
Plaća petero plemićkih sudaca po 4 fl.	20 fl.	20 fl.
Plaća notara	4 fl.	4 fl.
Plaća dikatora	50 fl.	150 fl.
Posjedi koji su oslobođeni plaćanja čine 78 porta ili dimova	78 fl. ²¹	—
Seoski suci oslobođeni poreza za dimove	104 fl.	104 fl.
Posjedi fratarata pustinjaka oslobođeni poreza	19,50 fl.	19,50 fl.

¹⁷ Adamček-Kampuš 1976., XXIII.

¹⁸ HSS III, 300, 313, 404, 405. Komora je obavijestila vladara da su komesari I. Zermagh i I. Ankerreiter priopćili kako je F. Tahy na javnome mjestu rekao da samo Zagrebački kaptol ima oko 2000 seljaka, a na njihovim posjedima oporezovano je samo 200 porta. Također je rečeno da se na posjedima Kaptola i pokojnoga P. Erdedija može popisati toliko porta koliko je sada popisano u čitavom kraljevstvu (HSS III, 313).

¹⁹ Adamček-Kampuš 1976., 245. Još 27. kolovoza 1572. Komora nalaže dikatoru M. Urnoczyju da što prije ubere diku kako bi se vojnicima na granici mogla isplatiti zaslužena plaća (HSS III, 355).

²⁰ U obračunu dikatora Urnoczyja Komori priložen je popis posjeda u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji koji su bili oslobođeni od plaćanja poreza. U Zagrebačkoj županiji u kotaru J. Blagonije kao oslobođeni iskazani su 1 podžupan, 2 plemićka suca, 1 viceprotonotar, 1 dikator, 5 zamjenika plemićkih sudaca, u kotaru T. Mikulića 3 podžupana, a u kotaru B. Pogledića 3 požupana, 1 plemićki sudac, 2 zamjenika plemićkih sudaca, 1 podban. Po tom popisu bilo je u županiji oslobođeno 75 dimova. U Križevačkoj županiji u kotaru I. Patakija bio je oslobođen podžupan i K. Brada za kojega nije navedena dužnost koju je možda obnašao. U toj županiji za oprost od plaćanja bilo je upisano 3 dima, dakle 78 dimova u obje županije. Podban Ladislav Bukovački trebao je biti oslobođen za 341 dim.

U tom popisu je upisano da su od poreza oslobođena 104 dima seljačkih sudaca i 191 dim ili porta s posjeda kmetova pustinjaka. Te odluke je komora poštovala u podnesenom obračunu. Navedeno je također su u Zagrebačkoj županiji opustošeni, opljačkani te djelomično potpuno popaljeni 425 dima ili porte (Adamček-Kampuš 1976., 244, 245).

²¹ Komora je poništila iznos oslobođenih od poreza (Adamček-Kampuš 1976., 245, HSS III, 130, 134, 135). Sličan nalog ponavlja Maksimilijan u srpnju 1566. (HSS III, 148).

Ugarskoj kruni doznačeno	250 fl.	250 fl.
g. 1572., 10. rujna	1928,50 fl. ²²	1853,50 fl.
g. 1574., 12. ožujka u kvijetancijama		
Troškovi dikatora koje je imao prigodom ubiranja jer je od straha pred neprijateljem vodio pratnju	107,50 fl.	75 fl.
Na koprivničkim posjedima neubrano 45 porte	45 fl.	45 fl.
U Ivaniću neubrano 12 porta	12 fl.	12 fl.
Na različitim posjedima neubrano	50,50 fl.	50,50 fl.
Prima se za navedene troškove 50 fl.		

Po zaključku Ugarske komore 17. ožujka 1574.

Primaju se još fl. 25

Završeno u Požunu 18. ožujka 1574.

g. 1581. plaćano u kvijetanciji g. K. Ugnadu fl. 123 den. 50

g. 1583. plaćano u kvijetanciji g. K. Ugnadu fl. 2 den. 50

Ostaje fl. 148 den. 75

ostaje kod podžupana fl. 24

ostaje kod dikatora fl. 65

U navedenom dikatorovom obračunu za g. 1572. Ugarska komora nije priznala 78 dimova ili porta s posjeda koji su oslobođeni plaćanja poreza, a iz Pregleda zaostataka objavljenog 1588. dikator je zadužen za tu isplatu. Ugarska komora predlagala je vladaru da svi javni službenici moraju plaćati ratnu diku, a također i biskupi, opati, svećenici, samostani kao i velikaši koji prema vladarevoj odluci nisu plaćali. Ti prijedlozi primljeni su u Slavoniji s negodovanjem, pa su javni službenici Zagrebačke i Varaždinske županije izjavljivali napr. 1566. u popisu dimova da nikada nisu plaćali daću i da je neće plaćati. No stav Komore o naplati dike od uglednika koji su bili oslo-

²² Komora je poništila iznos kvijetancije fl. 1928,50 iz obračuna dikatora Urnocyja i uvrstila svoj iznos (Adamček-Kampuš 1976., 245, bilj. 2). Konačni iznosi obračuna nisu upisani. Dikatorov sutrošak novaca iznosi 2841 fl., a priznanje Komore 2631,50 fl., pa je dikator dugovao još 209,50 fl. (Adamček-Kampuš 1976., 245, 246).

U pregledu poreznih zaostataka u Zagrebačkoj županiji od 1564. do 1588. upisano je da je M. Urnocy za 1572. dužan iz posjeda oslobođenih od poreza fl. 78, iz posjeda Koprivnice i Ivanića 57 fl., iz posjeda različitih plemića fl. 13 d. 75, odnosno ukupno fl. 148 d. 75 (Adamček-Kampuš 1976., 354). Dakle, u tom pogledu je iz 1588. ostao isti dug Urnocyja koji je upisan na kraju njegova obračuna iz 1572. U tom obračunu Komori unesene su još dvije isplate K. Ugnadu u iznosu od 126 fl. Vjerojatno je Komora taj iznos zadržala s obzirom na dugove dikatora Urnocyja. G. 1572. navedeni dikator odgovara Ugarskoj komori na primjedbe koje su stavljene njegovim obračunima poreza od 1572. do 1577. godine. Međutim, navedeni Pregled poreznih zaostataka iz 1588. iznosi slijedeće dugovanje dikatorovo po godinama i nakon spomenutog obrazloženja:

1572. fl. 148 d. 75
 1573. fl. 145 d. 37
 1574. fl. 226 d. 99,50
 1575. fl. 273 d. 50
 1576. fl. 268 d. 50
 1577. fl. 303 d. 15

fl 1.366 d. 26,50

(Prema Adamček-Kampuš 1976., 354, 355)

bođeni tog plaćanja počivao je na odluci kralja Maksimilijana i njegova brata. Naime, te godine kraljev brat Karlo, koji je zamjenjivao Maksimilijana u vrijeme njegova boravka u Augsburgu, nalaže Ugarskoj komori da se posjedi podbana, podžupana, plemićkih sudaca, viceprotonotora, bilježnika mogu oporezovati. U rujnu 1566. Komora je javila dikatorima da je vladar zaključio i naredio kako se ne može uživati nikakvo oslobođenje od plaćanja poreza do sretnijih vremena.²³ Međutim mnogo teže obaveze bili su javni radovi koji su teško opterećivali seljake, a raspisao ih je Hrvatsko-slavonski sabor na svojim zasjedanjima.²⁴

Hrvatski plemići nisu štedjeli poreznu snagu Slavonije kad je u pitanju bio njihov interes. U međusobnim obračunima feudalaca u Hrvatskoj koji nisu prestajali ni nakon završetka građanskoga rata najviše su stradali seljaci i njihove obitelji.²⁵ Osvećujući se kmetovima nakon surovog ugušivanja hrvatsko-slovenske seljačke bune, plemići su 1573. palili i pustošili seljačke posjede gore od Osmanlija. To najbolje pokazuje sačuvani popis dimova po kojem je ukupni broj uništenih, spaljenih i opljačkanih dimova iznosio 1031 dim, a u Križevačkoj županiji 298 ½ dimova.²⁶

Obračun kraljevskog poreza dikatora M. Urnoczyja ubranog u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji podnesen Ugarskoj komori 18. ožujka 1574.

Popis dimova ili porta Zagrebačke i Križevačke županije g. 1573. broji 2873 ½ dimova ili porta što iznosi:

fl. 2873 den. 50.²⁷

²³ Vidi bilješku 21.

²⁴ Iako rasprava zbog svog opsega ne uključuje detaljno razmatranje tih radnih seljačkih obaveza, ipak ih treba spomenuti, jer te odluke Sabora određuju zaduženja za svaki kotar u slavonskim županijama. Prema saborskim zaključcima od 7. prosinca 1572. od pojedinog dima bilo je za radove određeno 12 radnika, hrastova debla od 12 kubika po 6 dima i četiri kola šiblja po dimu. Zatim su detaljno navedene tvrđave koje će utvrđivati radnici iz triju slavonskih županija pod nadzorom podbana, podžupana i plemićkih sudaca. Posebno je navedeno da pobunjeni seljaci iz Donje Stubice i Susjedgrada mogu utvrđivati kaštel Bosyako, ili ih se mora svim mogućim sredstvima natjerati. Za preostale radove ranije popisane na granici podžupan treba postupiti na isti način da se završe.

Određeno je da dimnicu u iznosu od četrdeset denara po dimu za pokriće troškova gospode prisežnika banskog suda i ostale izdatke ubere podban u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji, a podžupan u Varaždinskoj županiji (HSS III, 360-362).

²⁵ HS II, 470.

²⁶ Vidi tablicu II. Popis dimova iz 1573. objavljen u Adamček-Kampuš 1976., 246-259. Jedan broj dimova bio je uništen od vode, dio podijeljen na plemićke kurije, a 45 dimova iskazani su kao oslobođeni od poreza. Na posjedima plemića udovice Hernigh, njezinih zetova i Franje Tahyja osvećivali su se seljacima pa je na Stubičkim vlastelinstvima opustošeno 70 dimova na posjedima istih plemića utvrde Susjedgrada opustošeno je 99 dimova, na posjedima utvrde Samobor i Gregorijanca opljačkano je 18 dimova, na posjedima utvrde Okić bana Petra Erdödyja opustošeno, spaljeno i osiromašeno je 185 dimova, a na njegovim posjedima utvrde Jastrebarsko i Lypovac 32 dima (Adamček-Kampuš 1976., 248, 251, 256). U Zagrebačkoj županiji u Letovaniću zbog granice opustošeno je 9 dimova, u Berkyssevini zbog straha od neprijatelja 7 dimova, a u Križevačkoj županiji na posjedu Ludbreg također je zbog straha pred neprijateljem opustošeno 8 dimova, a u Rieki i Deklesincu zbog istoga razloga opustošeno je 15 dimova (Adamček-Kampuš 1976., 254, 256, 258).

Sačuvani popis Zagrebačke županije iz tog vremena govori očito o velikoj pljački koju su seljaci i njihove obitelji pretrpjeli te godine (vidi Kampuš 1973.).

²⁷ Adamček-Kampuš 1976., 262. Godine 1573. obračun poreza podnesen 8. travnja. u Požunu za Varaždinsku županiju u kojoj je popisano 1058 dimova i ubrano za oba termina 1058 fl. Obračun predao Sigismund Palffy.

	Obračun dikatora	Odobrenje Komore
Plaće 6 podžupana	72 fl.	48 fl.
Plaće 5 plemićkih sudaca i notara	24 fl.	24 fl.
Plaća dikatora	150 fl.	150 fl.
Posjedi oslobođeni plaćanja	78 fl.	–
Posjedi fratara pustinjaka	19,50 fl.	19,50 fl.
Seoski suci oslobođeni poreza	104 fl.	104 fl.
Komori plaćeni kvijetancij 12. ožujka 1574.	2144,30 fl.	2144,30 fl.
Troškovi dikatora prigodom ubiranja i za pratnju	107,50 fl.	75 fl.
Troškovi prigodom podnošenja računa u Požunu	32,50 fl.	–
Na koprivničkim posjedima neubrano 45 dim.	45 fl.	45 fl.
U Ivaniću g. nadbiskupa J. Draškovića 12 dim.	12 fl.	12 fl.
Neubrano na ostalim posjedima	50,50 fl.	50,50 fl.
Potrošnja iznosi	2839,30 fl.	2672,30 fl.
Ostalo kod dikatora	99,20 fl.	124,20 fl.

g. 1581., 3. svibnja plaćeno kvijetancijom Ch. Ugnadu fl. 157 den. 33

g. 1583., 10. lipnja plaćeno kvijetancijom fl. 6

Ostaje fl. 145 den. 37.²⁸

Osmanlije su u neprekidnim naletima i dalje širile svoju vlast o čemu svjedoči i Popis dimova za kraljevski porez u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji g. 1574. Dikator je upisao sve spaljene i opustošene dimove u manjim prodorima u kojima su se Osmanlije uništavajući i pustošeći spremale za nove velike napade i osvajanja. Tako su u Zagrebačkoj županiji u kotaru B. Pogledića na posjedima utvrde Sisak, Zagrebačkog Kaptola opljačkali i spalili 35 dimova u Hrastovici i Berkissevini nadbiskupa Jurja Draškovića 63 dima, u Myholji 5 dima, u Syssyczu 8 dimova, u Vrazi Allapijevih 6 dimova, a na ostalim manjim posjedima 36 ½ dimova. Od straha pred neprijateljem opustošeno je 17 dimova u Novigradu, posjedu pokojnog Erdedija, a 8 dimova

Izdaci

Plaće podžupana (12 fl.), plemićkih sudaca (16 fl.), notara (15 fl.)	43 fl.
Troškovi dikatora prigodom ubiranja i prigodom podnošenja računa u Požunu	25 fl.
Fratrri u Lepoglavi oslobođeni poreza od vladara	25 fl.
Posjedi podbana, podžupana, plemićkih sudaca, notara 64 dima oslobođena poreza	64 fl.
Komori isplaćeno 1574., 23. ožujka, u kvijetanciji Q. Ichnattra	807 fl.
Ostalo kod dikatora	<u>32 fl.</u>
Na raznim posjedima ostalo neubrano (nije iskazan broj)	996 fl.

Ovaj račun Komora nije ispravljala. Međutim, prema Pregledu uplaćivanja kraljevskoga poreza u Varaždinskoj županiji kod navedenoga je dikatora 1573. ostalo fl. 54 den. 12, jer je osim duga iz obračuna naveden i kraljevski dar iz 1572. u iznosu od fl. 22 den. 12. Palffy je i 1572. ostao dužan fl. 31 den. 60, a za tu godinu nije sačuvan ni popis dimova ni obračun (Adamček-Kampuš 1976., 353).

²⁸ Dva upisa naknadno ubilježena drugom rukom (Adamček-Kampuš 1976., 262). Iznos potrošnje u obračunu dikatora za g. 1573. Komora je precrtala (Adamček-Kampuš 1976., 262, bilj. 4).

napušteno je zbog odlaska seljaka. U kotaru T. Mikulića od Vlaha su opljačkana 19 dimova, u Hraščyni 13, a u Byksadu 6 dimova.²⁹

U Križevačkoj županiji prema popisu iz godine 1574. u kotaru I. Pathakija od 5 opustošenih dimova Vlasi su opustošili 4 dima, u kotaru A. Vylyaka u Karlowczu opustošili su 5 dimova, a poharali su i 13 dimova u Razynji, Kwzmyczu i Koledyczu vlasnika Bochkaja i Thuroczija, dok je na istim posjedima Franje Geztkyja opustošeno 8 dimova, ali Vlasi nisu bili navedeni. Opustošena su i 4 dima u Goryczy. No Vlasi su opustošili i 12 dimova na vladarevom posjedu u Koprivnici.³⁰

Popis dika u g. 1574. je sačuvan, ali obračun nije. Dikator Urnoczy obavijestio je Komoru 11. travnja 1574. da podžupani i plemićki suci ne dopuštaju ubirati sa svojih posjeda ni dike ni kraljevskoga dara, niti dopuštaju da se zbog tih neplaćanja plijene njihova dobra, ali povrh toga traže u potpunosti svoje plaće od dikatora.³¹ Urnoczy je te godine podnio Komori Popis posjeda javnih službenika u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji koji su oslobođeni plaćanja kraljevskog poreza.³² U Pregledu poreznih zaostataka iz 1588. zabilježeno je da je g. 1574. na različitim posjedima ostalo neubrano fl. 226 den. 99 5/6. U Varaždinskoj županiji popis za tu godinu nije sačuvan, ali u Pregledu uplaćivanja kraljevskog poreza u toj županiji ubilježeno je da nema duga.³³

Obračun dikatora Urnoczyja u 1575. za Zagrebačku i Križevačku županiju u kojima je popisano 3142 ½ dima i ubrano 3142 ½ fl.

	Obračun dikatora	Odobrenje Komore
Plaća 5 podžupana	fl. 120	fl. 40
Plaća 5 plemićkih sudaca i notara	fl. 48	fl. 24
Plaća dikatora	fl. 165	fl. 150
Naknada dikatoru u vrijeme lustracije u Zagrebu	fl. 35	–
Troškovi dikatora prigodom ubiranja dike zbog straha od neprijatelja	fl. 93	fl. 75
Iznos neuplaćenog poreza javnih službenika koji su oslobođeni plaćanja	fl. 237,50	–

²⁹ Osim navedenog u Zagrebačkoj županiji u Popisu dimova za g. 1574. u kotaru B. Pogladić a upisano je 15 ½ osiromašenih i opustošenih dimova, 19 ½ uništenih od vode, 1 ½ dima podijeljenih za plemićke suce. U trećem kotaru I. Blagonije upisana su 882 ½ dima, ali nije bilo spaljenih, osiromašenih i opustošenih dimova (Adamček-Kampuš 1976., 263-272).

³⁰ Adamček-Kampuš 1976., 272-274.

³¹ Adamček-Kampuš 1976., 275.

³² Vidi sličan popis istog dikatora (bilj. 20). Urnoczyjev popis javnih službenika koji su oslobođeni poreza iz 1574. glasi:

U obje županije dimova ili porta 29

I. Podhaki u Križevačkoj županiji i M. Plemeniti nemaju posjeda, jer su dugo opustošeni

Posjedi fratara u Remetama

f. 27 ½

Koprivnica vladareva

ove godine posve spaljena

f. 40

Ivanić nadbiskupa i bana dosta opustošen

f. 12

Porte seljačkih sudaca

f. ili p. 79

Ukupno porta ili dimova

237 ½

³³ Adamček-Kampuš 1976., 355, 353.

³⁴ Prekrižen iznos isplate dikatora 2973,50 i upisano fl. 3026 den. 50.

Komori doznačeno prema kvijetanciji	fl. 254	
R. Grisanera službenika ratnog blagajnika		
Od te svote skinuti i prebaciti u godinu 1574.	fl. 184 den. 75	fl. 69,25
Nadbiskupu i banu plaća za vojnike	fl. 400	fl. 400
Nadbiskupu i banu plaća i kozilijarna nagrada	fl. 154	fl. 154
Banu C. Alapiju za izvidnike	fl. 120	fl. 120
Banu C. Alapiju za plaću vojnika po nalogu Komore	fl. 400	fl. 400
Na račun kaniških usluga Alapija	fl. 1000	fl. 1000
Ukupno isplaćeno	fl. 3026 den. 50 ³⁴	fl. 2432 den. 25
Ostalo na različitim posjedima neubrano kod dikatora		fl. 53
Završeno u Požunu 9. veljače 1576.		
Ostatak novca zajedno s oslobođenim	fl. 406 den. 50	
Pisano drugom rukom		
Dohod	fl. 184 den. 75	
g. 1581., 3. svibnja u kvijetanciji plaćeno	fl. 591 den. 25	
Ch. Ungnadu g. 1583. Ungnadu kvijetancijom		
g. 1583., 10. lipnja plaćeno	fl. 210 den 75	fl. 210 den 75
Dikator ima u svojim spisima za isplatu oslobođenih fratovskih posjeda u Lepoglavi	fl. 27 den. 50	
I za porte oslobođenih sudaca (seoskih)	fl. 79	
U ovom se računu slažu zaostaci i preostaje	fl. 273. ³⁵	

Obračun kraljevskog poreza Varaždinske županije za 1577. Ugarskoj komori podnio je K. Vragović 27. ožujka 1578. Iskazani popis imao je 1016 ½ dimova, odnosno fl. 1016 den. 50. Iskazani trošak Vragovićev podnesen je Komori za navedene iznose.³⁶

³⁵ Prema Pregledu obračunavanja kraljevskog poreza u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji dikator duhuje fl. 379 den. 50 (Adamček-Kampuš 1976., 326).

³⁶ Obračun za god. 1577. u Varaždinskoj županiji
 Plaća podžupana (fl 24), dvojici plemićkih sudaca (fl. 16) i ubirača (fl 140) fl. 180
 libertini oslobođeni plaćanja poreza fl. 21,50
 troškovi ubirača fl. 35
 Otpisan porez fratrima u Lepoglavi fl. 37
 Novac kod dikatora koji će doznačiti Komori fl. 702
 Ostalo neubrano na različitim posjedima fl. 41
 fl. 1016 den. 50

Upisano drugom rukom:
 Za račun isplaćeno 27. ožujka 1578. fl. 40
 Ostali kod dikatora fl. 1 den. 50
 Izdatak je suglasan s primitkom.

Ugarskoj komori 6. svibnja 1581. podnesen je obračun kraljevskog poreza (dike) M. Urnoczyja za godinu 1578. u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji za iznos fl. 2923 den. 50.

Iskazani su ovi izdaci za g. 1578.

Plaća 4 podžupana (fl. 96), plaća petorice plemićkih sudaca (fl. 40), plaća protonotara (fl. 8), plaća dikatora (fl. 165)	fl. 309
Troškovi dikatora kod ubiranja dika	fl. 60
Troškovi g. 1578. oko dika u Beču	fl. 10
Prilikom egzekucija ozaljskih posjeda plaćeno prisutnim svjedocima	fl. 24
Troškovi komesara u tom ozaljskom poslu odobreni od Komune	fl. 50
Sitni izdaci	fl. 3

Od poreza oslobođeni posjedi fratrima pustinjacima	fl. 23
Isplaćeni iznos po kvijetanciji banu K.Ugnadu koja je dostavljena komori	fl. 1966 den. 50
Ostalo neubrano na različitim posjedima	fl. 338
Ostalo kod dikatora	fl. 140 ³⁷
Završeno u Požunu, 6. svibnja 1581.	

Upisano drugom rukom:

3. svibnja 1581. za račun zaostataka plaćeno	fl. 89 den. 13 1/3
20. veljače 1582.	fl. 107 den. 50
Ostaje	fl. 131 den. 36 2/3

Za 1579. dikator Urnoczy dao je obračun za ubrani porez u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji. Trebao je obračunati za ubrane dimove ili porte fl. 2773 1/2 .

Iskazani su ovi izdaci:

Plaće 4 podžupana (fl. 96), pet plemićkih sudaca (fl. 40), dikatora (fl. 165), viceprotonotara (fl. 8)	fl. 409
Od poreza opušteni porezi fratara pustinjaka	fl. 23
S. Zermegu za posao oko ozaljskih posjeda Banu K. Ugnadu za najhitnije potrebe isplaćeno je 600 fl.	fl. 1826
toga za g. 1579.	fl. 51 ³⁸

³⁷ Zbroj iznosi fl. 2923 den 50.

³⁸ Zbroj iznosi fl. 2309. Upisano drugom rukom.

također drugi put isplaćeno banu Ugnadu fl. 2225
 Ostaje neubrano na različitim posjedima fl. 548 den 50.³⁹

Godine 1582.⁴⁰ M. Urnoczy podnosi Ugarskoj komori obračun za ubrani kraljevski porez u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji koji iznosi 2497 florena za isti broj dimova.

	Izdaci	Odobrenje Komore
Plaće 4 podžupana (96 fl.), 5 plemićkih sudaca (40 fl.), viceprotonotora (8 fl.)	144 fl.	144 fl.
Plaća dikatora	200 fl.	165 fl.
Zbog poslova za zagrebačkog biskupa bio u Požunu po nalogu Komore u Beču	20 fl.	10 fl.
Za bolje rješavanje zaostataka dike po nalogu Komore bio u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji s pratnjom, ubilježavao porte i ubirao diku i zaostatke, a isto i u Križevačkoj županiji	90 fl.	32 fl.
Za dolazak i podnošenje računa utrošio	20 fl.	10 fl.
Za dolazak u Beč radi informacije o Dubovcu proveo 14 dana i potrošio na sebe, slugu i konje (drugom rukom) – ovaj izdatak ne spada u račun dike	16 fl.	16 fl.
U različitim slučajevima i vremenima po nalogu Komore iz dike i ostataka gosp. K. Ungnadu isplatio (nedostaje kvijetancija)	1380 fl.	1380 fl.
Za unajmljivanje kaštela Pokupskog platilo zagrebačkom biskupu	200 fl.	200 fl.
Fratrī pustinjaci oslobođeni poreza	22 fl.	22 fl.
Ostalo neubrano na različitim posjedima	557 fl. 75 den. 1 w.	557 f. 75 den. 1 w.
Zbroj	2649 fl. 79 den. 1 w.	
Od ostataka na ostacima različitih posjeda ubrano	157 fl. 75,50 den.	
U to se računa što je dikator dao od svojih vlastitih	62 fl. 88 den.	

³⁹ Zbroj iznosi fl 2773 den. 50.

Obračun dikatora K. Vragovića godine 1579.

Ubrano fl. 999 den. 50

Plaća podžupana (fl. 24) , četiri plemićka suca (fl. 32), notara (fl. 4), dikatora (fl. 140)

plaće dužnosnika

fl. 200

troškovi dikatora prigodom podnašanja računa u Požunu

fl. 25

Oprost poreza fratrima u Lepoglavi

fl. 36

Banu K. Ugnadu uz kvijetanciju platilo

fl. 711 den. 50

Neplaćeno s raznih posjeda

fl. 27

Drugom rukom: 1580., 15. ožujka platilo

fl. 999 den. 50

⁴⁰ G. 1580. i 1581. dika nije ubirana (CP I/5, 187-190, 190-193).

Obračun kraljevskog poreza od dikatora M. Urnoczyja ubranog godine 1583. u Zagrebačkoj o Križevačkoj županiji u iznosu od 2497 fl. Podnesen 13. svibnja 1585. Ugarskoj komori.

	Izdaci	Odobrenje Komore
Plaće 4 podžupana (fl. 96), 5 plemićkih sudaca (fl. 40), viceprotonotora (fl. 8), dikatora (fl. 165)	309 fl.	309 fl.
Pu u Beč u poslu kastrum Dubovac	13 fl.	13 fl.
Putni troškovi od tog mjesta do moje kuće	12 fl.	12 fl.
Zbog istog posla tri puta poslan list grofu Zrinskome za putne troškove	3 fl.	3 fl.
Za izdatke koje je dikator imao u ime vladara u svom poslu zauzimanja tvrđave Dubovac primljeno	20 fl.	20 fl.
Za troškove obavljanja računa za Komoru urađene za g. 1573. i 1574. primljeno	14 fl.	14 fl.
Notaru za isprave koje se odnose koliko za Dubovac toliko i za Pokupske prihode	3 fl.	3 fl.
Posjedi Zagrebačkog kaptola oslobođeni poreza	250 fl.	250 fl.
Ozaljska dobra također oslobođena poreza iznose	120 fl.	120 fl.
Oslobođena dobra fratra pustinjaka	22 fl.	22 fl.
U g. 1574., 7. listopada obavljeno za Komoru u kvijetanciji gosp. Danijelu Ugnadu prefektu ratnih savjetnika kraljevskog veličanstva i njemu je za račun isplate vojnika koji su pod vodstvom gosp.		
K. Ugnada bana Kraljevine Slavonije isplaćeno	1424 fl. 40 den.	1424 fl. 40 den.
Zbroj	2190 fl. 40 den.	2176 fl. 40 den.
Ostaje	306 fl. 60 den.	220 fl. 60 den. ⁴¹

Upisano također da je na raznim

posjedima ostalo 111 fl. 5 den.

Ta je svota prekrižena i upisano je 209 fl. 55 den.

Kod dikatora je ostalo 195 fl. 55 den.

Plaćeno 13. svibnja 1585. (upisano drugom rukom).

⁴¹ Iznos u obračunu dikatora je točan, a isti je iznos u obračunu Komore kao dikatorov iznos. Ipak, u iznosu Komore iskazano je 2176 fl. 40 den., tj. 14 fl. manje od dikatorova zbroja, no objašnjenja nema.

Pregled poreznih zaostataka u Zagrebačkoj županiji od 1572. do 1588.

g. 1572. 148 f. 75 den dikator M. Vrnoci	g. 1579. 640 fl. dikator nije upisan
g. 1573. 145 fl. 37 den.	g. 1582. ništa nije ostalo
g. 1574. 226 fl. 99 5/6 den.	g. 1583. 111 f. 5 den.
g. 1575. fl. 50 den.	g. 1584. 167 fl. 80 den.
g. 1576. 268 fl. 50 den.	g. 1588. ništa nije ostalo
g. 1577. fl. 15 den.	
g. 1578. fl. 36 2/3 den.	

Izvor: CP I/5, 74-75.

Obračun kraljevskog poreza ubranog u Varaždinskoj županiji koji je 3. studenog 1574. podnesen Ugarskoj komori. Dikator je Kr. Vragović. U 1572. županijski je popis zabilježio 1001 portu, odnosno 1001 fl.⁴²

	Izdaci
Plaća podžupana u oba termina (24 fl.), 4 plemićka suca (32 fl.), plaća dikatora za oba termina (140 fl)	196 fl.
Troškovi dokatora oko dike, dolazak za davanje obračuna, primljeno	12 fl. 50 den.
Posjedi viceprotonotora kraljevstva Ivana Petričevića oslobođeni dike čine	2 fl.
Na posjedima gosp. N. Istvanffyja poravnane porte	7 fl.
Posljednjeg rujna 1574. u kvijetanciji Ch. Ugnadu banu Slavonije za račun pomoći Banske milicije plaćeno	725 fl. 50 den.
U kvijetanciji fratrima pustinjacima sv. Pavla iz Lepoglave za neke njihove posjede smještene u gornjim djelovima Ugarske i za neke granične tvrđave zauzete po kraljevoj zapovjedi oslobođeni su dike	36 fl.
U kvijetanciji Zagrebačkom kaptolu iz dike njihovih posjeda za poravnanje tvrđave Sisak kraljevim posredništvom primili	10 fl.
U kvijetanciji T. Erdödyja bana Kraljevine Slavonije za račun kraljevske pomoći isplaćeno	12 fl.
Ukupno	1001 fl.
Izdatak je izjednačen s primitkom Objavljeno u Požunu 3. studenog 1574.	

Obračun kraljevskog poreza ubranog u Zagrebačkoj i Križevačkoj županiji u godini 1584. Dikator M. Wrnoczy.

	Izdaci
Plaće 4 podžupana (96 fl.), 5 plemićkih sudaca (40 fl.), viceprotonotora (8 fl.), dikatora (165 fl.)	309 fl.
Sitni izdaci	26 fl. 85 den.
Pisma za Komoru po vlastitom služitelju, o smrti zagrebačkog biskupa, poslana kvijetancije, dao za troškove	7 fl. 50 den
Banu P. Erdödyju u različitim prigodama dao	2512 fl. w. 1

⁴² Usporedi i pregled obračuna u Varaždinskoj županiji od g. 1574. do 1583. u Adamček-Kampuš 1976. U registru zagrebačke županije iz 1582. uz dimove posjeda u Kopčini, Sislavićima, Blatnici, Rečici i Luki bilo je 42 dima, a u bilješki je navedeno da zbog neprekidnih neprijateljskih (osmanskih napada) i depopulacije ne mogu u ime dike njegovu veličanstvu iz nabrojanih mjesta ništa dati niti platiti ranije zaostatke zbog siromaštva i pustoši.

Ozaljski posjedi oslobođeni poreza	120 fl.
Fratri pustinjaci oslobođeni poreza	22 fl.
Zbroj ⁴³	2997 fl. 28 den.
Na različitim posjedima gospode i plemića ostalo	345 fl. 28 den.
Osim od primljenog iznosa zaostataka iz g. 1573. tako i od dike za 1583. dikator potrošio od svoga vlastitog	775 fl. 13 den.
Primljenu svotu utrošenu iznad ubrane dikator traži da mu se vrati	

Dikator Ch. Wragoych podnio je obračun za Varaždinsku županiju 1584. i oba termina čine 1001 portu ili 1001 fl.

	Izdaci
Plaća 4 podžupana (24 fl.), 4 plemićka suca (32 fl.), dikatora (140 fl.)	196 fl.
Troškovi u poslovima s dikom za davanje obračuna od Komore primljeno	12 fl.
Poravnano na dobrima Istvanffyja	7 fl.
Posjedi Petrychewyaha oslobođeni od poreza (2 fl.), podbana Zabokyja (3 fl.)	5 fl.
Komori podneseno u kvijetanciji T. Erdödyja plaćeno za račun isplate vojnika	588 fl.
Toga dana ⁴⁴ u kvijetanciji fratri pustinjaci iz Lepoglave za neke posjede u Ugarskoj i granične tvrđave zauzete po kraljevoj zapovijedi oslobođeni dike na svojim posjedima	36 fl.
Zahitjeva se pokazati kvijetanciju	
Ostalo je da dikator plati i izravna	157 fl.
Zbroj ⁴⁵	1001 fl.

Vidi pregled uplaćivanja dike u Varaždinskoj županiji u g. 1572.-1578.⁴⁶

U popisu porti za kraljevski porez u Varaždinskoj županiji iz g. 1588. upisano je da gospoda i plemići daju na znanje da su se nakon Svih svetih sastali u kraljevskom gradu Varaždinu zbog rasprave o ocređenim poslovima koji se tiču javnoga dobra i zbog velike nestašice kmetova koji su djelomice uništeni kugom, a djelomično nevoljom od gladi, drugi pak razasuti od straha pred osmanskim vlastima napuštajući vlastiti zavičaj prisiljeni su pobjeći na sigurnija i plodnija mjesta. Pojedini od gospode magnata također su podijelili dio seljačkih sesija servijentima. Za tu godinu obraču nije sačuvan.

Bosanski beglerbeg Hasanpaša nanio je težak udarac Slavoniji porobivši 1591. kraj između Križevaca i Ivanića. Sabor je na zasjedanju 5. siječnja 1592. u Gradecu donio brojne odluke o obrani zemlje. Proglasio je opći ustanak (insurekciju), odredio ranike

⁴³ Točan zbroj iznosi 2997 fl. 35 den. 1 w.

⁴⁴ Drugom rukom upisano: 13. srpnja 1585.

⁴⁵ Zbroj u obračunu nije iskazan. Obračun je obavljen 3. studenog 1584. Pod obračunom potpis je računovođe Ernleutnōra.

⁴⁶ Vidi pregled kraljevskog poreza u Varaždinskoj županiji (Adamček-Kampuš 1976., 353, 354).

za utvrđivanje porušenih tvrđava i odobrio povećanje kraljevske daće. Osmanlije su ipak izgradile Petrinju, osvojile Sisak, ali su ponovno istjerane iz tih utvrda.⁴⁷

U popisu dimova Varaždinske županije koji je obavio dikator Fodorczy i egzaktor Bedeković za g. 1596. popisali su 596 dimova i iznos od 2711 fl. 80 den. Na koncu popisa je upisano:

Za najam vojnika	2384 fl.
Za strukture	298 fl.
Za bolesne	29 fl. 80 den.
Zbroj	2711 fl. 80 den.

G. 1592. i 1593. Osmanlije su opustošile okićki kraj, Turopolje i predjele na Kupi. Iste godine poharale su predjele oko Kerestince, Jastrebarskog i Samobora i odvele mnogo naroda u sužanjstvo.⁴⁸

U tim za Hrvatsku presudnim godinama seljaci pa i plemići bili su izloženi nesmiljenoj pljački vojnika i najamnika koji su neredovitu opskrbu i zaostatke svojih plaća sami nasilno rješavali u već teško opustošenoj zemlji, odnoseći sve do čega su došli, od hrane i vina do novca i odjeće. O tim nasiljima govori uvjerljivo tužba staleža od 24. siječnja 1593.⁴⁹

Za godinu 1596. Ugarskoj komori podnosi obračun dikator Drenoczy:

	Primitak
Popis županije iznosi 491 ½ porte. ⁵⁰	Od porte se naplaćuje 4 fl. 50 den.
To iznosi:	2236 fl. 32,50 den. ⁵¹
	Izdaci
Oslobođene porte službenike kraljevstva	102 fl. 37,50 den.
Ne može se odobriti jer je protiv zaključaka Sabora	
Plaća dikatora	140 fl.
Za pješake je plaćeno banu	1664 fl. 20 den.
Za vrijeme ubiranja plaćeni su oni koji su pratili dikatora na manje sigurna mjesta	6 fl.
Otputovavši u Požun dikator za davanje računa potrošio	16 fl.
Zbroj	1928 fl. 57,50 den.
Ostalo 67,50 neubranih porta	307 fl. 12,50 den.

⁴⁷ Adamček-Kampuš 1976., XIV.

⁴⁸ Laszowski 1926., 34.

⁴⁹ HSS IV, 285.

⁵⁰ Upisano drugom rukom.

⁵¹ Upisano drugom rukom.

Tablica I. Porezni popisi u Slavoniji 1573. – 1596.*

Godine	Broj dokumenata	Županije			Porezna jedinica	Razrez poreza	Primjedba
		Zagrebačka	Križevačka	Varaždinska			
1573.	87	+	+	-	fumus ili porta	2	porezna jedinica iskazana u popisu
1574.	91	+	+	-	porta ili fumus	1	porezna jedinica iskazana u popisu
1576.	95,96	+	+	+	fumus ili porta	1	porezna jedinica iskazana u popisu
1578.	100	+	+	+	fumus ili porta	1	porezna jedinica iskazana u popisu
1582.	104,105	+	+	+	fumus ili porta	1	porezna jedinica iskazana u popisu
1583.	108	-	-	+	porta	1	porezna jedinica iskazana u popisu
1588.	114,115	+	+	+	porta ili fumus	1	porezna jedinica iskazana u popisu
1596.	119.118	+	+	+	porta ili fumus	4,55	porezna jedinica iskazana u popisu

* Porezni popisi u Slavoniji objavljeni su prema popisima iz Adamček-Kampuš 1976., 685.

Tablica II. Županije: Zagrebačka i Križevačka g. 1573

	Opustošeni opljačkani osiromašeni dimovi	spaljeni dimovi	spaljeni opljačkani dimovi	osiromašeni dimovi	od bana podijeljeni plemstvu i kuriji dimovi	od vode uništeni dimovi	podijeljeni dimovi za plemićke kurije	pusti dim na granici	ostali podijeljeni dimovi	dimovi oslobođeni poreza
Zagrebačka županija										
Kotar M. Raškay	157	18 1/2	75	48	8	-	-	-	-	-
Kotar T. Mikulić	71	-	-	22 1/2	-	-	-	-	-	-
Kotar B. Pogleđić	434 1/2	-	18	17 1/2	-	55	51	9	1	45
Ukupno: Zagrebačka županija	662 1/2 d.	18 1/2 d.	93 d.	88 d.	8 d.	55 d.	51 d.	9 d.	1 d.	45 d.
Križevačka županija										
Kotar Q. Wuljak	68 1/2	-	-	-	-	6	-	-	-	-
Kotar I. Pataki	184	-	-	40	-	-	-	-	-	-
Ukupno: Križevačka županija	252 1/2	-	-	40	-	6	-	-	-	-

Kratice

CP = Conscriptioes portarum
 HS II = Habsburski spomenici II
 HSS III = Hrvatski saborski spisi III
 HSS IV = Hrvatski saborski spisi. IV
 VDAZ = Vjesnik Kraljevskog državnog arkiva u Zagrebu

Izvori

Conscriptioes portarum, tom I, fasc. 5, Mađarski državni arhiv u Budimpešti
 E. Laszowski, *Habsburski spomenici II*, Zagreb 1916.
Hrvatski saborski spisi, sv. III., ur. F. Šišić, Zagreb 1916.
Hrvatski saborski spisi, sv. IV, ur. F. Šišić, Zagreb 1917.

Literatura

1. Adamček-Kampuš 1976. = J. Adamček-I. Kampuš 1976., *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. st.*, Zagreb 1976.
2. Grgin 1991. = B. Grgin, Osvrt na mišljenja novije hrvatske historiografije o uzrocima vodstvu i programu velike seljačke bune 1572.-73., *Historijski zbornik XLIV* (1991.), 193.-199.
3. Ivić 1916. = A. Ivić, Prilozi za povijest Hrvatske i Slavonije u XVI. i XVII. vijeku, *Starine JAZU* 35 (1916.), 295.-374.
4. Kampuš 1973. = I. Kampuš, Javni tereti hrvatskih seljaka u razdoblju seljačke bune, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 5 (1973.), 79.-91.
5. Klaić 1925. = Vj. Klaić, Hrvatsko pleme Kreščić ili Kriščić, *VDAZ I* (1925.), 46.-96.
6. Laszowski 1926. = E. Laszowski, Hrvatska plemićka općina Cvetkovići, *VDAZ II* (1926.), 13.-81.
7. Lopašić 1883. = R. Lopašić, Prilozi za povijest Hrvatske XVI. i XVII. vijeka iz štajerskoga zemaljskoga arhiva u GRadcu, *Starine JAZU XVII* (1883.), 151.-231.
8. Mažuran 1958. = I. Mažuran, Turska osvajanja u Slavoniji, *Osječki zbornik VI* (1958.), 93.-134.
9. Šidak 1972. = J. Šidak, Pogled na prošlost do godine 1918., *Socijalistička Republika Hrvatska*, Zagreb 1972.
10. Šišić 1939. = F. Šišić, Politika Habsburgovaca spram Hrvata do Leopolda I., *Rad JAZU* 266 (1939.), 93.-148.

Summary

Collection of war tax (*dika*) at the time of the Habsburgs, 1572-1596

Collection of war tax (*dika*) in the counties of Zagreb and Križevci provides data on devastated and destroyed *fumus* and their number during the actions of the feudal army that suppressed the big peasant rebellion of discontented serfs. Tax rolls give evidence of the *fumus* that were devastated, plundered and destroyed by the feudal army while it was putting down the rebellion. Threatened by the Osmanlis and their noblemen, the peasants leave their homes in search of a better and safer life. Due to this fact and to Osmanli looting, there is an abrupt decrease in the number of *fumus* in Zagreb County. While in 1574 the list included 2739 ½ *fumus*, this being the highest figure in the period from 1572 to 1596, in the list of 1596 only 10.53% of the number of *fumus* in 1574 was listed. A special institution, the Hungarian Chamber, controlled the collection of the war tax and approved or modified, i.e., reduced the reports of war tax collectors, and while according to the war tax accounting of 1575 one *florin* was collected per *fumus*, due to the decrease of *fumi* in 1596 the tax was increased to 4.55 *florins* per *fumus*.

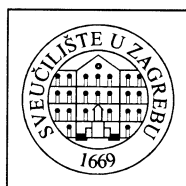
When the Croatian Sabor adopted the resolution of the joint sabor that in 1598, instead of the *fumus*, the tax accounting unit be the peasant house and that the war tax be collected "from individual peasant and *inquiline* houses", the tax burden of the poorest serfs was increased, as 50 *denars* of war tax were paid per house, this being a huge increase for peasants with smaller plots of land. Particularly affected were *inquilines* who previously did not pay war tax or who paid smaller amounts. As of 1598, they were included in their capacity of owners of small houses in the tax payer rolls and were heavily burdened by the new assessment.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

34-35-36

ZAGREB 2001-2004

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Neven Budak

Redakcija
Ivo Goldstein
Borislav Grgin
Mirjana Matijević-Sokol
Nenad Moačanin
Boris Olujić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednik
Mario Strecha

Tajnik redakcije
Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5. X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica
Iva Makvić

Tisak
Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje završeno u srpnju 2004. godine

Naklada
400 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 34-35-36
/ [uređivački odbor Mario Strecha... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta,
2002.-2004. – 520 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X